

Humane BioMonitoring, HBM: meten van milieublootstelling en effecten op de gezondheid

Dr. Vera NELEN

Directeur PIH, Antwerpen

Inhoud

Vlaamse ervaring met Humane BioMonitoring (HBM)

- Introductie in HBM
- HBM toepassingen
  - ❖ Referentie waarden
  - ❖ Tijdstrends en regionale trends
  - ❖ Identificeren van bronnen
  - ❖ Opvolgen van hotspots
  - ❖ Dosis-effect relaties
- Take home messages

Humane biomonitoring

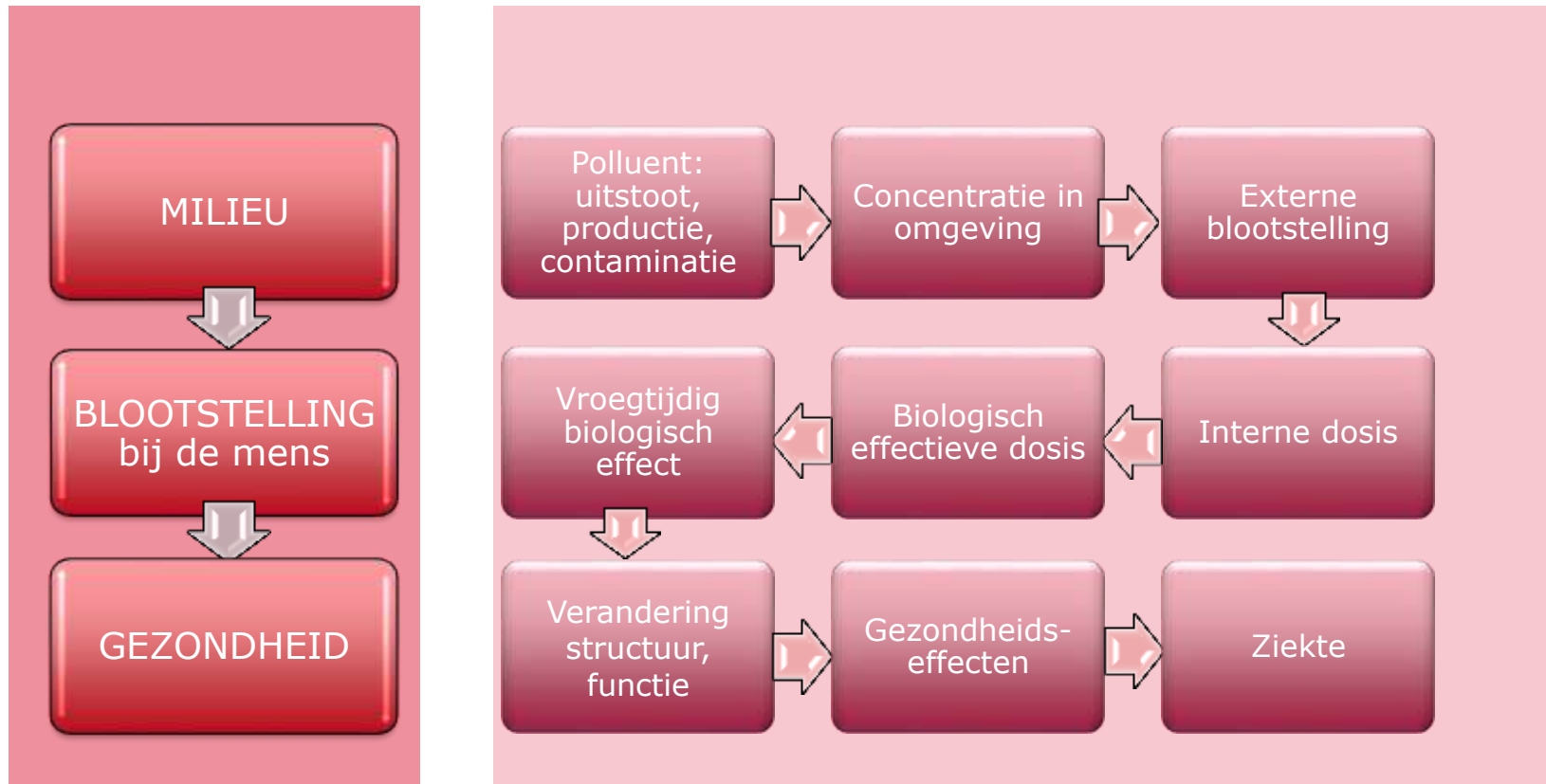
Monitoringstechniek = humane biomonitoring

meet in de mens inwendige blootstelling aan vervuilende stoffen en vroegtijdige gezondheidseffecten die door deze stoffen veroorzaakt kunnen worden

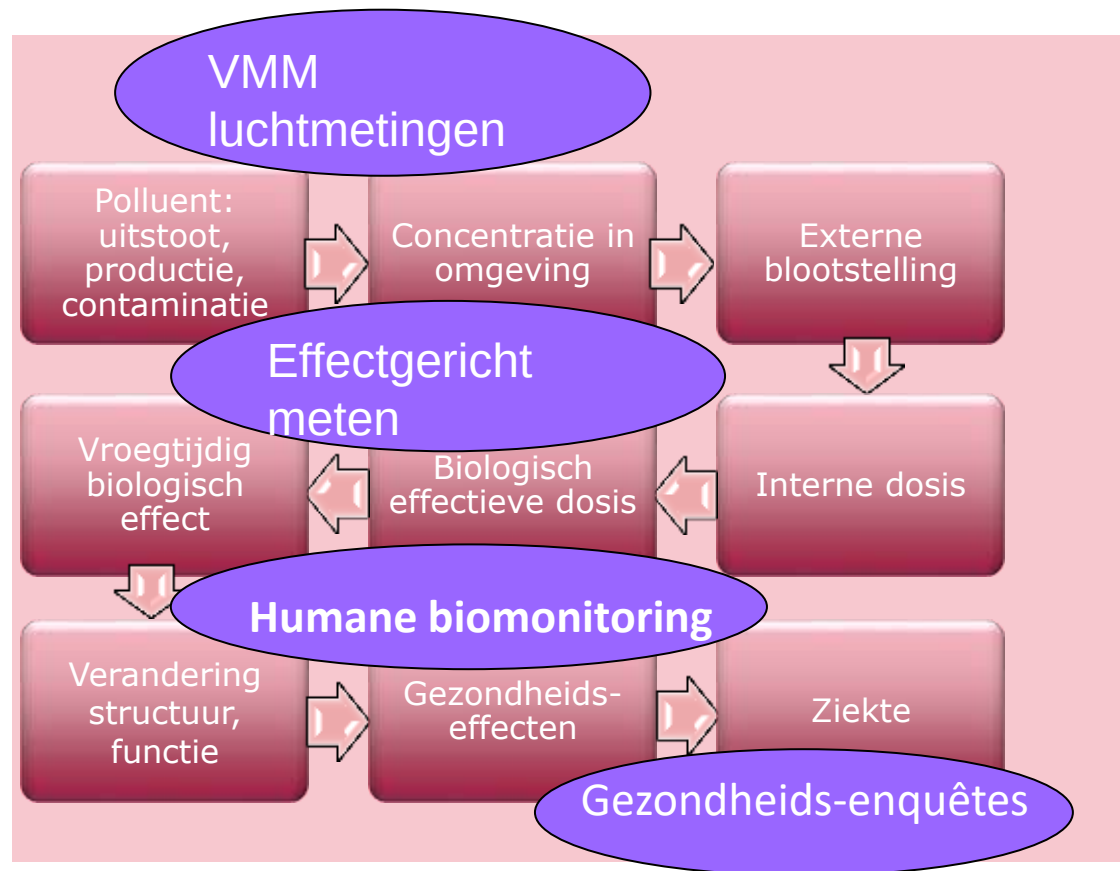

→ **Persoonlijke blootstelling**

Milieu-gezondheidsketen

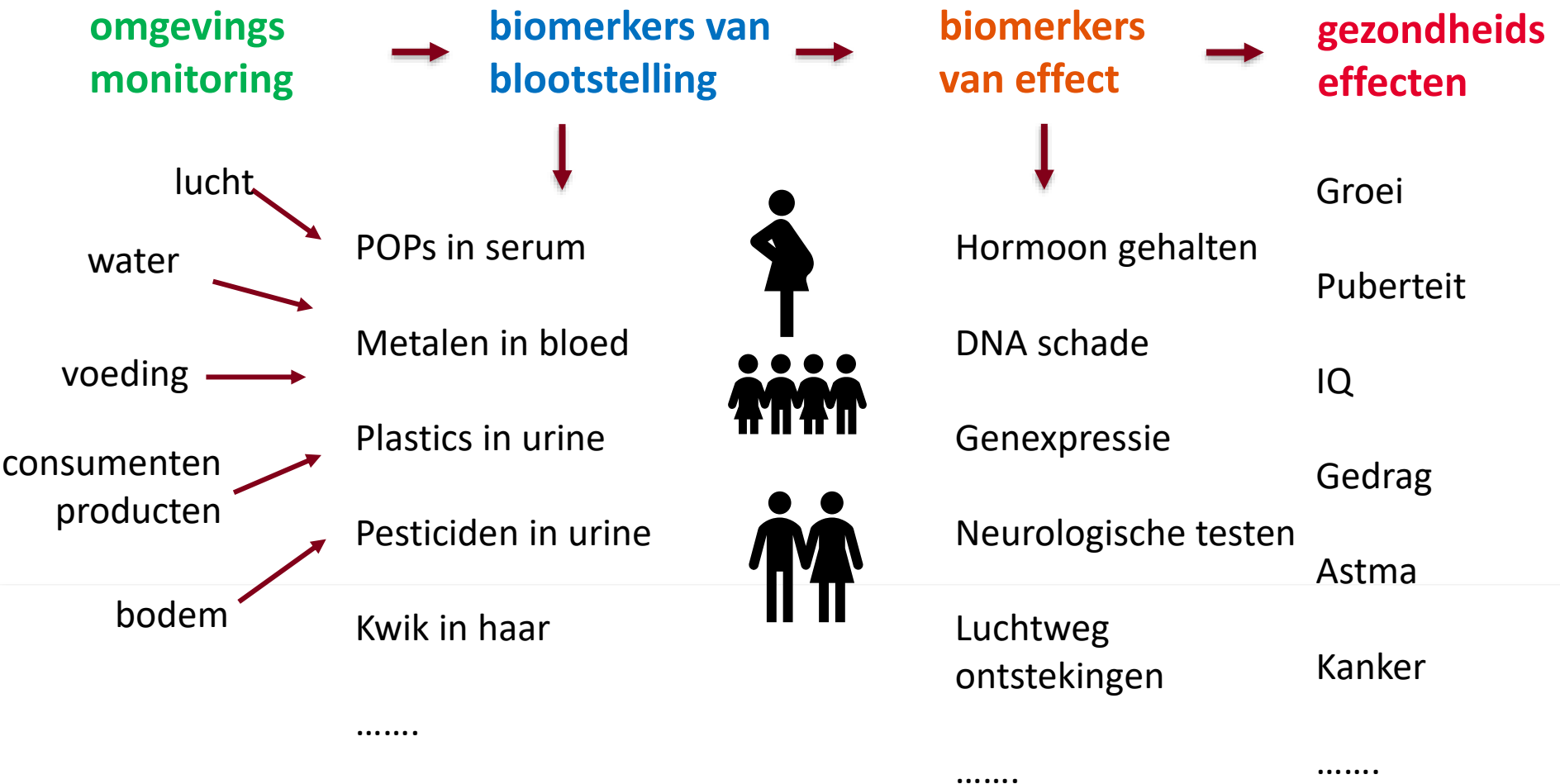

Milieu-gezondheidsketen

Linking omgeving & gezondheid

Verband tussen oorzaak en gevolg?

HBM in Vlaanderen

Pilootstudie (1999)

Steunpunt Milieu & Gezondheid,
1^e generatie (2001-'06)

Steunpunt Milieu & Gezondheid,
2^e generatie (2007-'11)

Steunpunt Milieu & Gezondheid,
3^e generatie (2012-'15)

Steunpunt Milieu & Gezondheid,
4^e generatie (2016-'20)

Waarom?

Humane Biomonitoring

- ❖ Directe meting van pollutent gehalten in het menselijk lichaam
- ❖ Geïntegreerde blootstelling: uit alle bronnen samen
- ❖ Incorporeert absorptie, metabolisme, excretie, ...
- ❖ Zowel blootstelling als effect
- ❖ Tijdsvenster (prospectieve studies)
- ❖ “Pollution gets personal”

HBM als beleidsondersteuning

Inhoud

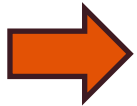
Vlaamse ervaring met Humane BioMonitoring (HBM)

- Introductie in HBM
- HBM toepassingen
  - ❖ Referentie waarden
  - ❖ Tijdstrends en regionale trends
  - ❖ Identificeren van bronnen
  - ❖ Opvolgen van hotspots
  - ❖ Dosis-effect relaties
- Take home messages

HBM toepassingen

nieuwe data: monitoring

- Referentie waarden
- Tijdstrends & regionale trends
- Bronnen van blootstelling identificeren
- Follow-up van risico gebieden

**opstarten, evalueren en aanpassen van
beleidsmaatregelen**

nieuwe kennis: research

- Dosis-effect relaties
- Health-based guidance values

**ondersteunen en onderbouwen van
beleidsmaatregelen**

Referentie waarden

Vlaamse Referentie waarden

CHAPTER 2F

The Flemish Environment and Health Study (FLEHS) – Second Survey (2007–2011): Establishing Reference Values for Biomarkers of Exposure in the Flemish Population

GREET SCHOETERS,^{a,b} ANN COLLES,^a ELLY DEN HOND,^a KIM CROES,^c JAN VRIJENS,^c WILLY BAEYENS,^c VERA NELEN,^d ELS VAN DE MIEROOP,^d ADRIAN COVACI,^b LIESBETH BRUCKERS,^c NICOLAS VAN LAREBEKE,^f ISABELLE SIOEN,^f BERT MORRENS^b AND ILSE LOOTS^b

Gemiddelde
blootstelling

Hoger blootgestelde
bevolking

Table 2F.1 Biomarkers of exposure in the Flemish population.

Biomarker	Unit	Age group	n	Reporting level >	% > LOD or LOQ	Reference geometric mean (95% CI)	Reference P90 (95% CI)
Heavy metals							
Lead in blood	µg/L	newborns ⁽¹⁾	241	1.9	100%	8.6 (8.1–9.2)	15.9 (13.9–17.9)
	µg/L	mothers ⁽²⁾	235	1.9	100%	11.1 (10.6–11.7)	18.9 (17.1–20.7)
	µg/L	adolescents ⁽²⁾	207	1.9	100%	14.8 (14.0–15.6)	27.6 (23.1–32.1)
Cadmium in blood	µg/L	newborns ⁽¹⁾	241	0.06	67.9%	0.073 (0.066–0.081)	0.160 (0.095–0.226)
	µg/L	mothers ⁽²⁾	235	0.06	68.9%	0.312 (0.291–0.334)	0.728 (0.592–0.864)
	µg/L	adolescents ⁽²⁾	207	0.06	98.6%	0.210 (0.192–0.230)	0.471 (0.333–0.609)
Cadmium in urine	ng/L	adults	194	50	100%	239 (224–256)	444 (363–525)
	ng/g crt	adults	194		100%	222 (208–237)	413 (358–468)

Vlaamse referentie waarden

Glyfosaat in urine

Glyfosaat in urine µg/L (cor. SG)	N	%>LOQ (=0,1µg/l)	GM (95% BI)	P10 (95%BI)	P50 (95% BI)	P90 (95%BI)	P95 (95%BI)
Totaal	415	41,45	-	<LOQ	<LOQ	0,28	0,391
			-	-	-	(0,240;0,336)	(0,332;0,468)
Geslacht							
jongens	193	47,15	-	<LOQ	<LOQ	0,304	0,369
			-	-	-	(0,256;0,368)	(0,326;0,616)
meisjes	222	36,49	-	<LOQ	<LOQ	0,249	0,409
			-	-	-	(0,215;0,406)	(0,329;0,657)
Opleiding gezin							
lager secundair**	24	25	-	<LOQ	<LOQ	0,126	0,155
			-	-	-	(0,095;0,215)	(0,126;0,215)
hoger secundair	135	47,41	-	<LOQ	<LOQ	0,309	0,422
			-	-	-	(0,240;0,422)	(0,326;0,657)
hoger onderwijs	248	40,32	-	<LOQ	<LOQ	0,28	0,403
			-	-	-	(0,231;0,368)	(0,342;0,669)
Verstedelijkingsgraad							
landelijk	198	41,41	-	<LOQ	<LOQ	0,315	0,414
			-	-	-	(0,240;0,391)	(0,332;0,669)
stedelijk	147	42,18	-	<LOQ	<LOQ	0,326	0,403
			-	-	-	(0,185;0,403)	(0,338;0,923)
randstedelijk	70	40	-	<LOQ	<LOQ	0,245	0,27
			-	-	-	(0,221;0,300)	(0,240;0,422)

Tijdstrends en regionale trends

Follow-up tijdstrends

International Journal of Hygiene and Environmental Health 220 (2017) 36–45

Contents lists available at ScienceDirect

International Journal of Hygiene and
Environmental Health

journal homepage: www.elsevier.com/locate/ijheh

POPs in serum

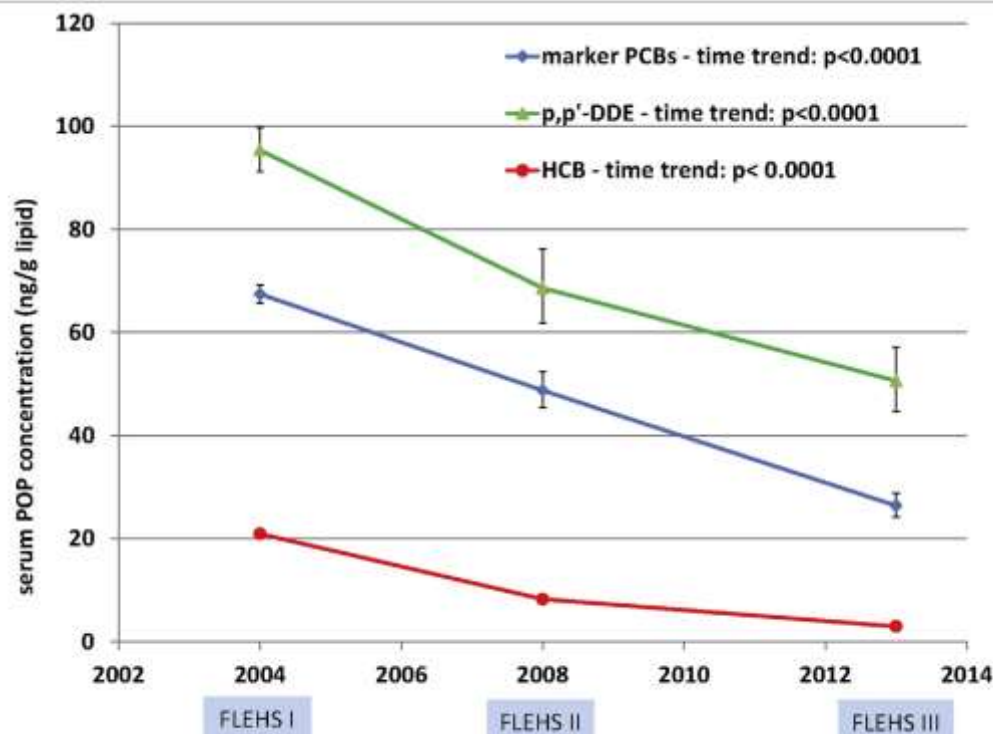
PCB's
DDT
HCB

Three cycles of human biomonitoring in Flanders – Time trends
observed in the Flemish Environment and Health Study

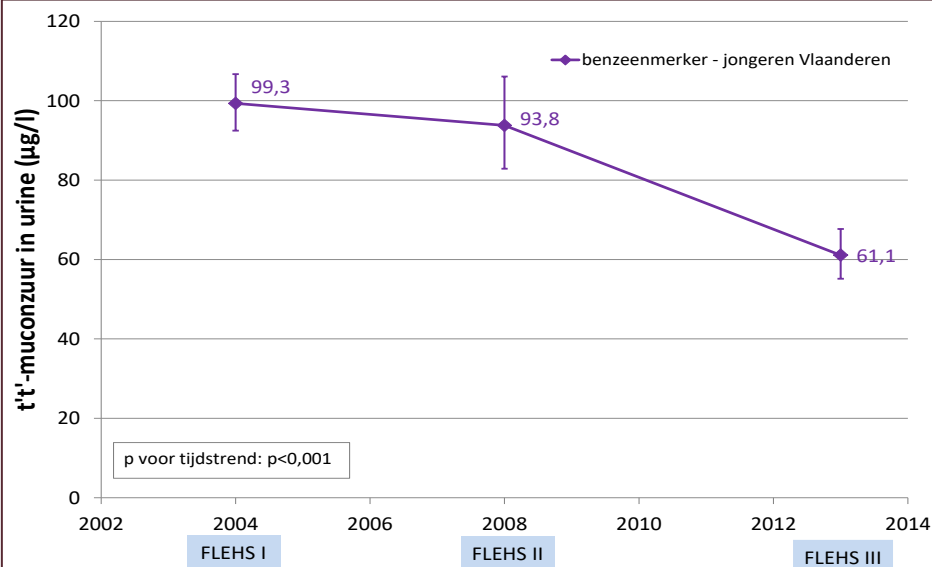
Greet Schoeters^{a,b,c,*}, Eva Govarts^a, Liesbeth Bruckers^d, El
Stefaan De Henuw^f, Isabelle Sioen^f, Tim S. Nawrot^{g,h}, Mi
Annette Vriens^g, Adrian Covaciⁱ, Ilse Loots^j, Bert Morrens^j
Nicolas Van Larebeke^k, Sam De Craemer^k, Kim Croes^k, Nat
Ann Colles^a, Willy Baeyens^k

Regulering van stoffen
doet de blootstelling
dalen

Follow-up tijdstrends

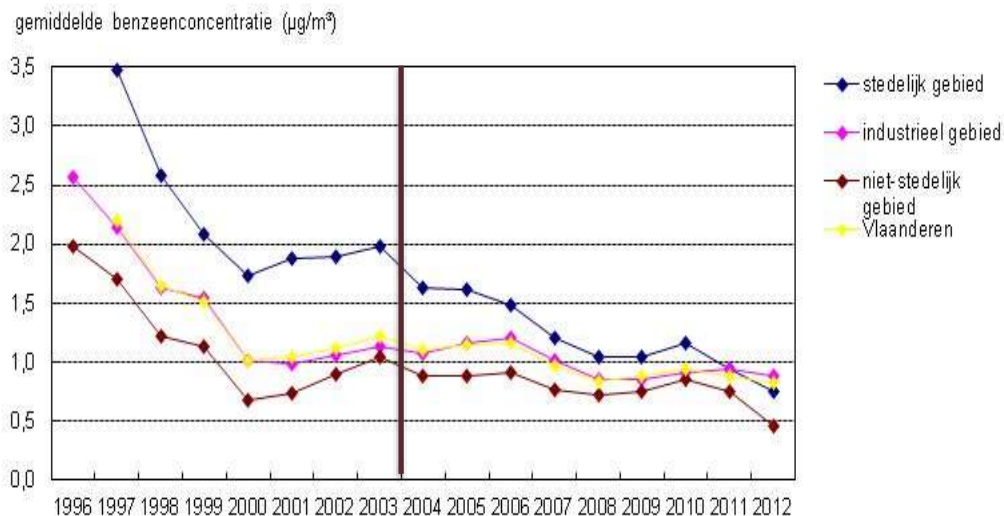
HBM

Beleidsmaatregelen die blootstelling aan benzeen doen dalen:

- ❖ Daling in benzinegebruik
- ❖ Technische verbeteringen van voertuigen en tankstations.
- ❖ Verbod op roken in openbare gebouwen

Benzeen

LUCHT

Follow-up tijdstrends

STEUNPUNT
MILIEU & GEZONDHEID

Emerging chemicals

Legacy chemicals

Brominated flame retardants (PBDEs)

DF range of PBDEs in FLEHS IV: 0-53%. Very significant decrease compared to FLEHS I - III

Phthalates

Significant decrease of DEHP, DEP, DiBP, DnBP and BBzP (FLEHS II - IV)

Bisphenol A

Significant decrease compared to FLEHS II

Emerging chemicals

Phosphate flame retardants (PFRs)

Metabolites of TCIPP, TDCIPP, TPHP, TBOEP en EHDPHP: DF range 80-99%

Alternative plasticizers (APs)

High DF and conc. of high phthalates DINP and DIDP and Aps like DINCH and DEHTP (DF range 87-100%)

Bisphenol S and F

Lower median values but higher DF related to BPA (DF: 83-97%)

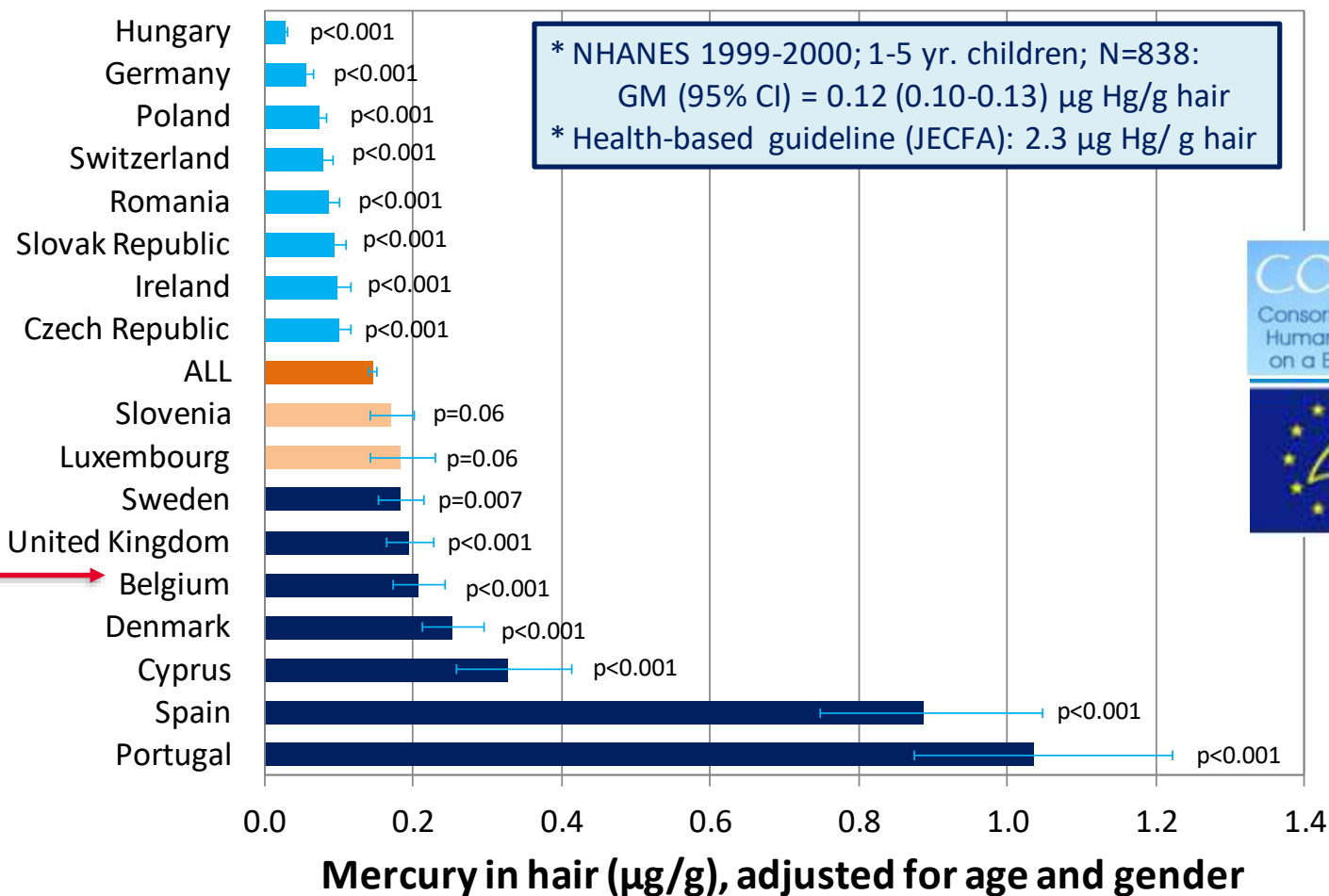

Provincie
Antwerpen

Monitoring van NIEUWE stoffen is noodzakelijk

Regionale trends: referentie waarden – EU

Mercury in hair - children

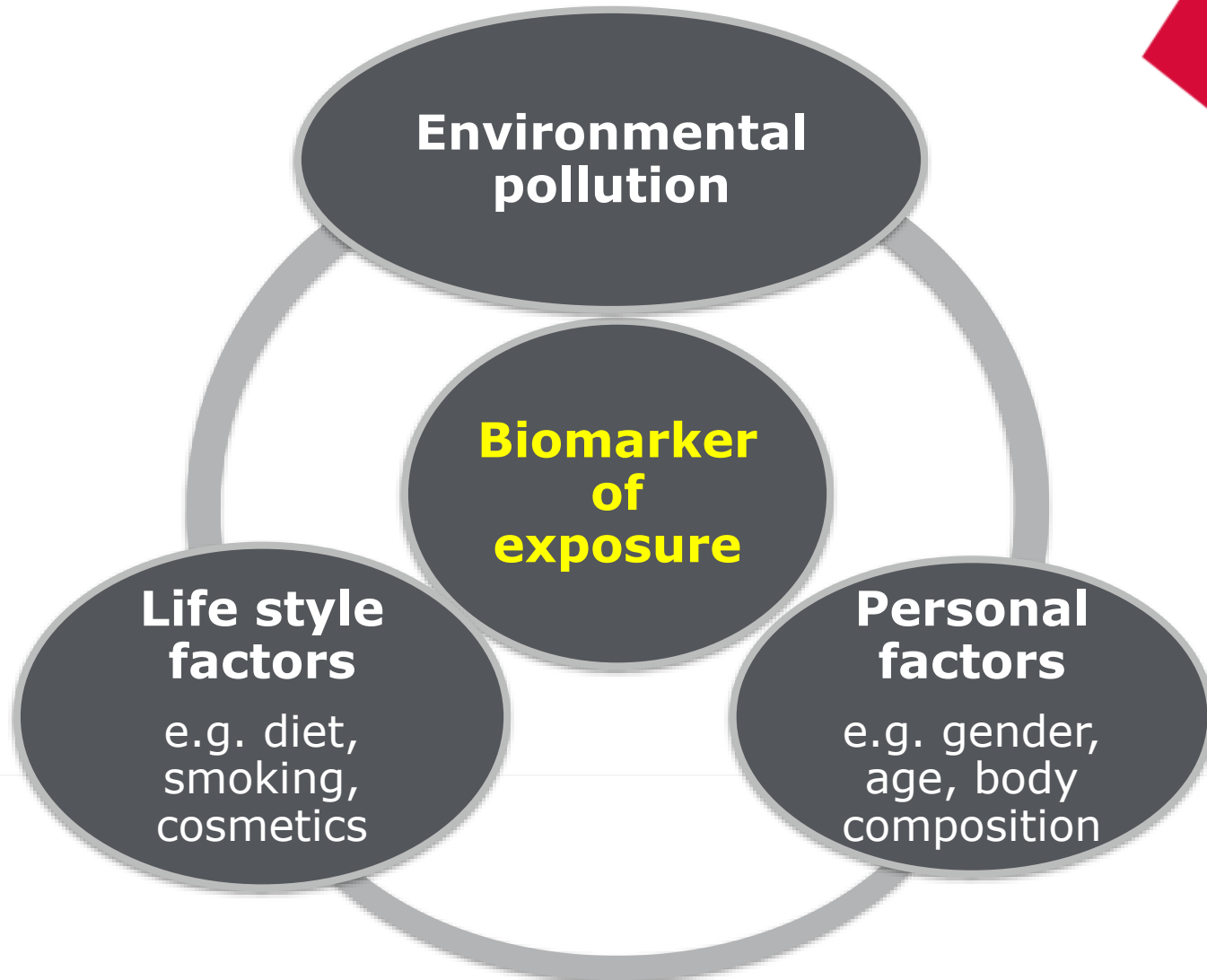
COPHES
Consortium to Perform
Human Biomonitoring
on a European Scale

7
SEVENTH FRAMEWORK
PROGRAMME

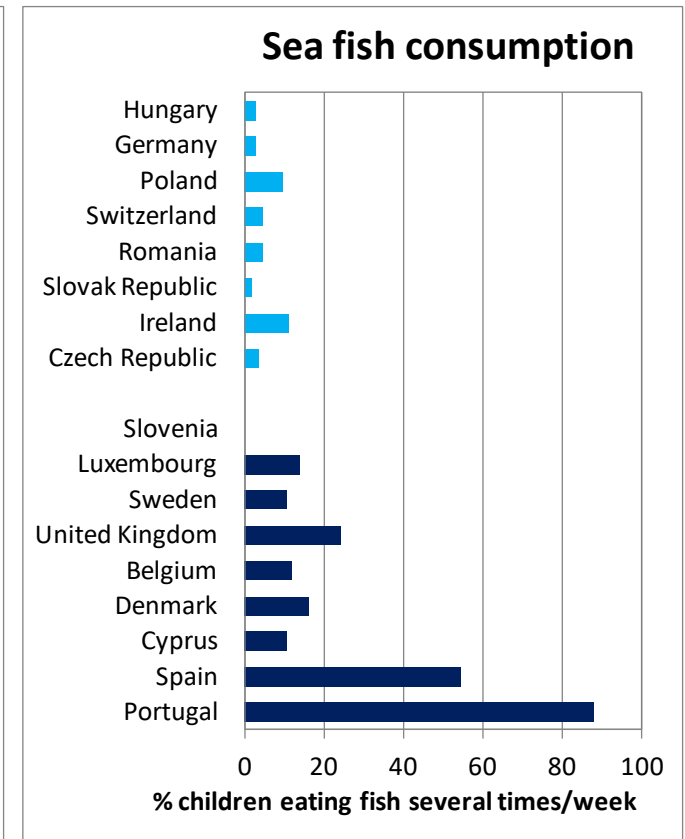
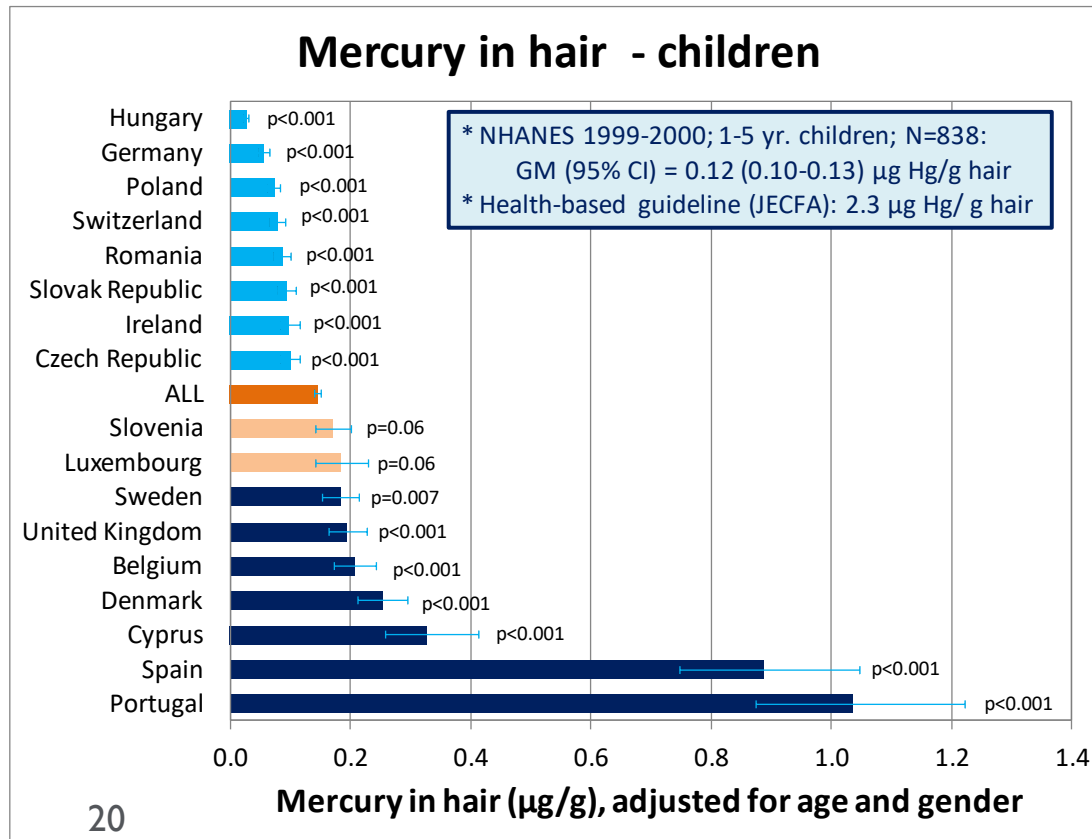
DEMOCOPHES
Demonstration of a study to
coordinate and perform
human biomonitoring
on a European Scale

Bronopsporing

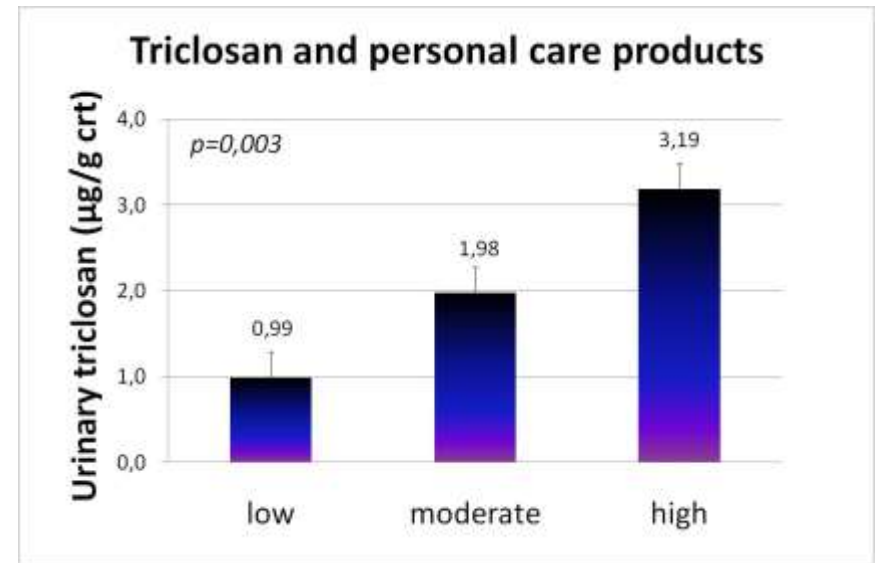
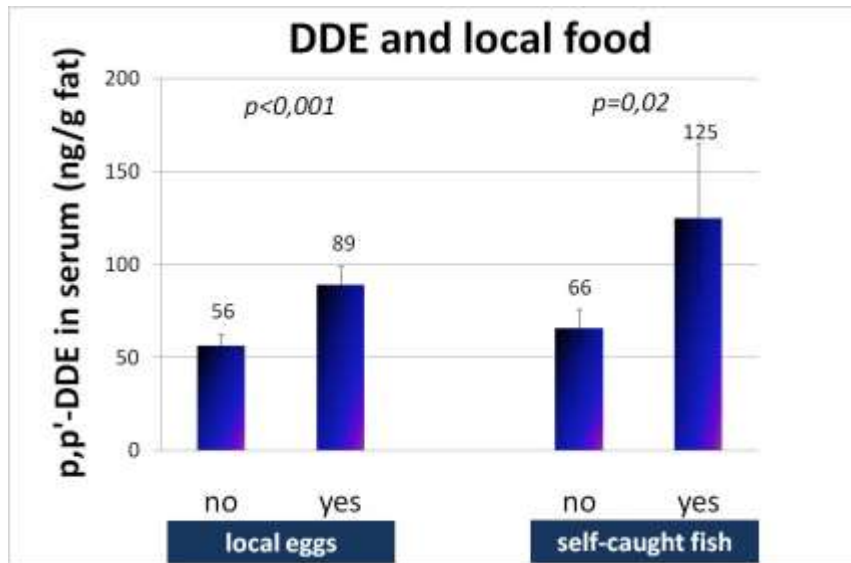
Linking HBM met bronnen: life style factoren

- Life style als vector voor pollutie:
  - E.g. voeding, consumenten producten, indoor air,...

Linking HBM met bronnen: life style factoren

- Life style als vector voor blootstelling:
  - vb voeding, consumenten producten, indoor air,...

Opvolgen van hotspots

Hotspot Genk-Zuid

2010

2016

-Non-ferro industrie
-Zware metalen
chromium en nikkel

Hotspot Genk-Zuid: resultaten 2010

LAGER in GENK-ZUID

Zware metalen

Nickel (-7%)

Antimony (-21%)

Mercury (-15%)

GELIJK aan VLAANDEREN in GENK-ZUID

Zware metalen

Methyl mercury (-7%)

Manganese (+2%)

Lead (-2%)

Verbrandingsproducten

Benzene (+8%)

HOGER in GENK-ZUID

Zware metalen

Chrome (+32%)

Toxic arsenic (+32%)

Cadmium (+18%)

Thallium (+11%)

Copper (+5%)

Verbrandingsproducten

PAH's (+33%)

Vergelijking met referentiewaarden Vlaanderen

beleidsimplicaties: 71 lokale acties

HBM als beleidsondersteuning

The screenshot displays the website 'Milieu-informatie Genk' in a web browser. The address bar shows the URL: https://www.genk.be/Leefomgeving/Leefmilieu/Milieu_informatie_Genk_Zuid:31293. The website features a navigation bar with links: 'Leven & Welzijn', 'Wonen & Ruimtelijke ontwikkeling', 'Ondernemen & Werken', 'Vrije Tijd', 'Onderwijs & Opvoeding', 'Leefomgeving', 'Over Genk', and 'Je bent'. The main header includes the 'IEDEEREN GENKT' logo and a search bar with the text 'ZOEK'. The main content area is titled 'Milieu-informatie Genk-Zuid' and features a large image of a river and industrial site. To the right, a yellow box titled 'Ik wil...' lists options: 'Het Emissieplan raadplegen', 'De meest recente nieuwsbrief lezen', 'Studies en onderzoeken rond Genk-Zuid raadplegen', and 'Een meeting maken van genk af geluchtminder'. Below the main content, there is a sidebar with a 'Leefmilieu' menu listing various topics like 'Afval', 'Energie', 'Duurzaamheid', etc. The main content area also has a section for 'Milieu-Informatie Genk-Zuid' with sub-sections like 'Praktische info', 'Het Emissieplan', 'Partners en links', 'Studies en onderzoeken', 'Stuurgroepen en commissies', and 'Nieuwsbrief en persberichten'. On the right, there are buttons for 'Dienstverlening van A tot Z', 'visitgenk.be', and 'c-mine.be', followed by a 'Contact' section with address and phone number information. The bottom of the page shows a Windows taskbar with various application icons and a system clock indicating 21:58 on 10/02/2017.

Follow-up 2016 vs. 2010

Vergelijking Genk-zuid 2016 met 2010

Gunstiger in 2016	Hetzelfde	Minder gunstig in 2016
cadmium in bloed	PAK's in urine	thallium in urine
chromium in urine		
nikkel in urine		
thallium in bloed		

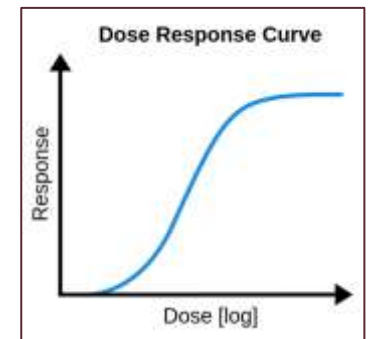
Vergelijking 2016 met Vlaamse referentiewaarden

Gunstiger in Genk-Zuid	Hetzelfde	Minder gunstig in Genk-Zuid
chromium in urine	chromium in bloed	cadmium in bloed / urine
thallium in bloed	thallium in urine	PAK's in urine
toxisch arseen in urine	niet-toxisch arseen in urine	
	nikkel in bloed / urine	

Dosis-effect relaties

Biomerkers van effect

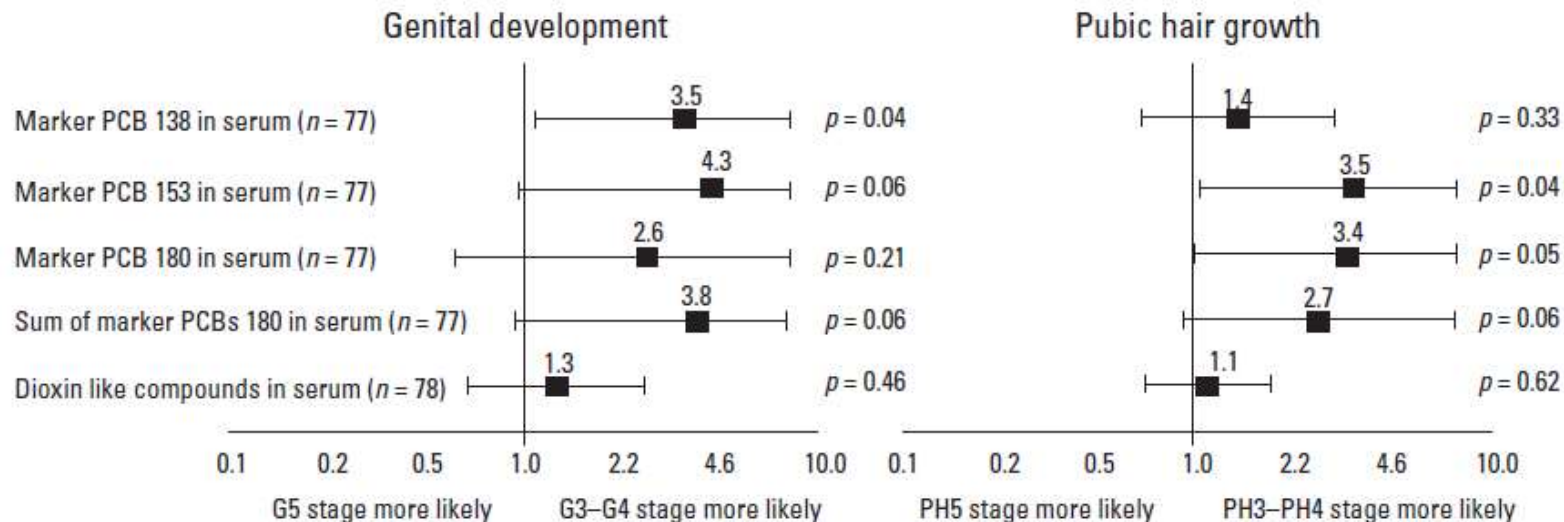

Dose-response relationship from cohort studies

Sexual Maturation in Relation to Polychlorinated Aromatic Hydrocarbons: Sharpe and Skakkebaek's Hypothesis Revisited

Elly Den Hond,¹ Harry A. Roels,² Karel Hoppenbrouwers,³ Tim Nawrot,¹ Lutgarde Thijs,¹ Corinne Vandermeulen,³ Gerhard Winneke,⁴ Dirk Vanderschueren,⁵ and Jan A. Staessen¹

Figure 1. Odds of having reached male sexual maturity associated with a 2-fold increase in the serum levels of PCAHs. We adjusted all odds ratios for age, body mass index, and parental social class. Sum of marker PCBs indicates the sum of PCB congeners 138, 153, and 180.

Dose-response relationship from prospective studies

- Prenatale blootstelling (biomerkers in navelstrengbloed)
- Geassocieerd met scoring op neurologische effecten op 7-8 jaar
(SDQ= strength and difficulties questionnaire)

Prenatal exposure to environmental contaminants and behavioural problems at age 7–8 years

Isabelle Sioen ^{a,b,*}, Elly Den Hond ^c, Vera Nelen ^d, Els Van de Mieroop ^d, Kim Croes ^e, Nik Van Larebeke ^f, Tim S. Nawrot ^{g,h}, Greet Schoeters ^{c,i}

Table 4

Adjusted odds ratios for the significant association between prenatal exposure to environmental contaminants divided in tertiles and abnormal SDQ values at 7–8 years of age after stratification for gender.

	Population	Prenatal exposure	p-value	p-value for trend ^a	OR (third versus first tertile) (95% CI) ^a
Emotional symptoms (score ≥ 5)	Boys	Cd	0.010	0.022	7.001 (1.593–30.764)
Hyperactivity (score ≥ 7)	Boys and girls	Pb	0.049	0.188	3.071 (1.007–9.362)
Hyperactivity (score ≥ 7)	Boys and girls	Dioxin-like compounds	0.016	0.007	0.493 (0.164–0.727)
Total difficulties (score ≥ 16)	Boys and girls	Pb	0.016	0.033	5.082 (1.364–19.184)

Environment International 59 (2013) 225–231

Provincie
Antwerpen

Positieve effecten: thema groene ruimte

STEUNPUNT
MILIEU & GEZONDHEID

Groene ruimte – Cognitie (Aandacht)

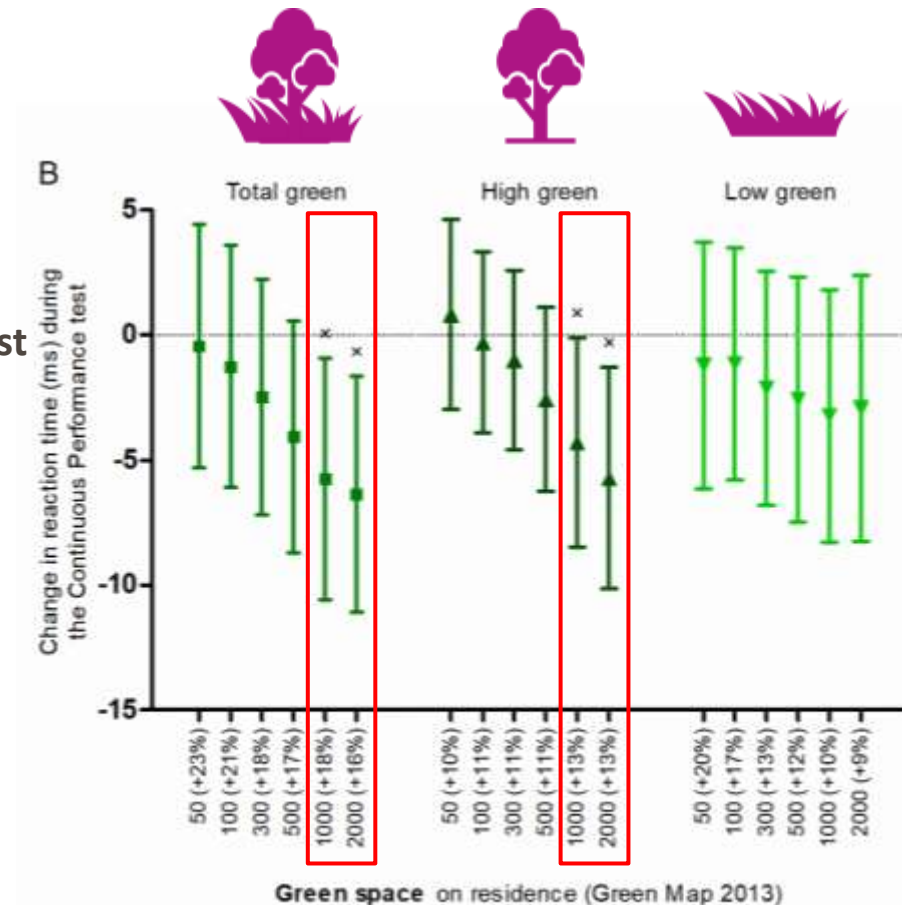

Rondom
woning

Continuous Performance test
= *vermogen om langdurig
aandacht te behouden
(gemiddelde reactietijd)*

Verandering in reactie tijd
voor een IQR stijging in
groene ruimte in een
straal van 50-2000m
rondom de woning
gecorrigeerd voor
geslacht, leeftijd en
diploma moeder

CONCLUSIE:

Groene ruimte in
de **ruimere
omgeving** (2000 m)
rondom de woning is
voordelig voor
aandacht van
adolescenten.
Vooral **hoog
groen** (bomen) is
belangrijk.

30 - 20/09/2021

Provincie
Antwerpen

* Statistisch significant 95% betrouwbaarheidsinterval

Take home messages

- Humane biomonitoring, meten in de mens heeft toegevoegde waarde
  - ❖ Geeft een geïntegreerde samenvatting van de omgevingsblootstelling
  - ❖ Meet blootstelling die relevant is voor de menselijke gezondheid
  - ❖ Helpt om blootstelling en risico's beter te begrijpen
  - ❖ Blootstelling wordt persoonlijk, dit mobiliseert tot actie
- HBM werkt voor beleidsvertaling en beleidsondersteuning
  - ❖ Regulering van emissies en producten: daling van de blootstelling
  - ❖ Monitoring, ook van nieuwe stoffen is belangrijk
  - ❖ Drijfveer voor actie en verbetering
- HBM heeft toegevoegde waarde in bescherming van de gezondheid

Hartelijk dank!

Vragen?

